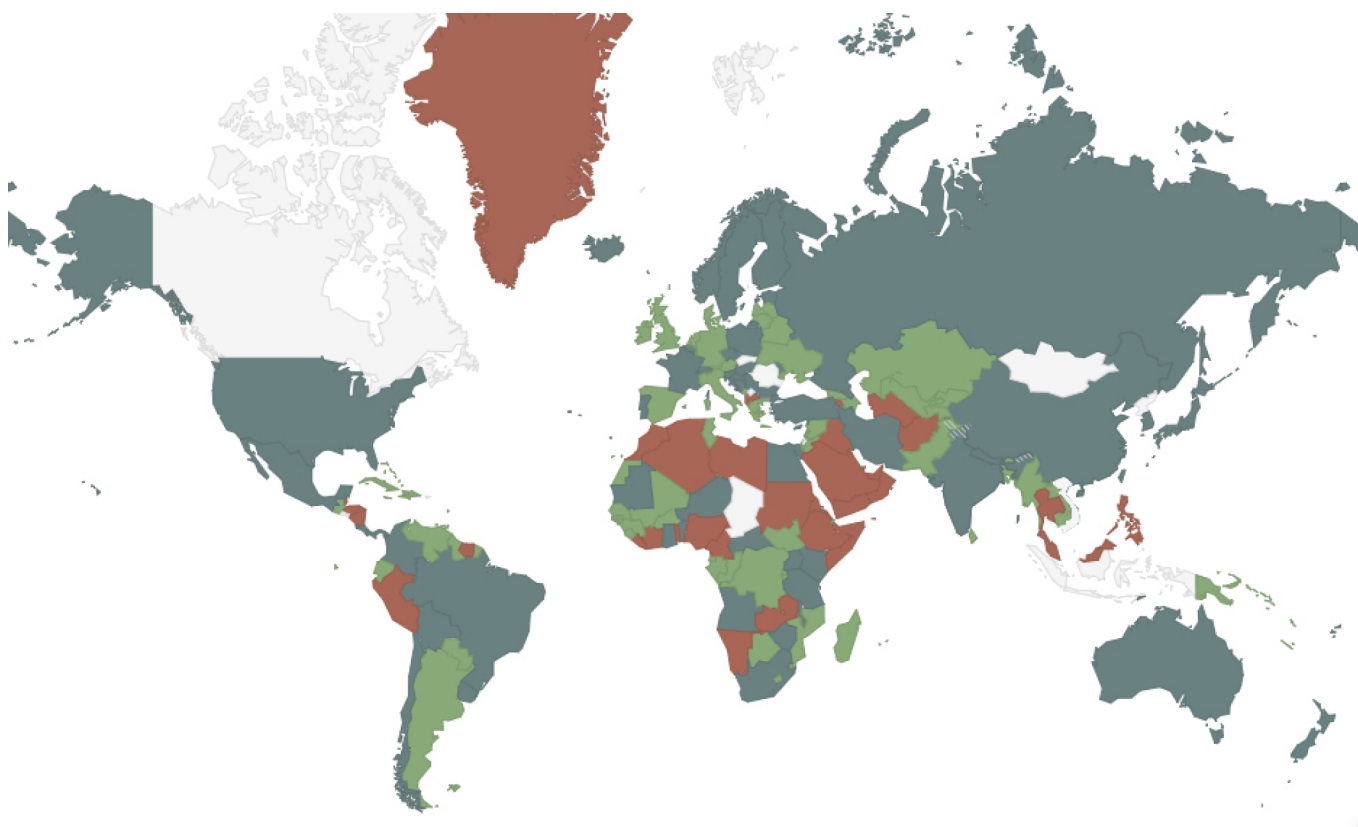

CÓ BAO NHIÊU NƯỚC HỢP PHÁP HÓA CHUYỂN ĐỔI GIỚI TÍNH?

Viện nghiên cứu Xã hội, Kinh tế và Môi trường (iSEE)

Tính đến tháng 10/2017, có 71 quốc gia trên thế giới hợp pháp hóa việc thay đổi giới tính trên giấy tờ. Phần lớn các nước châu Âu, châu Mỹ và nhiều nước châu Á thừa nhận quyền thay đổi nhân thân sau khi phẫu thuật, nhiều nước đang thay đổi theo xu hướng thừa nhận quyền thay đổi giới tính trên giấy tờ ngay cả khi không cần phẫu thuật. Ngoài ra, quyền thay đổi tên không phụ thuộc vào việc đã phẫu thuật hay chưa cũng được thừa nhận rộng rãi.

Tháng 11/2015, Việt Nam thông qua Bộ luật Dân sự (sửa đổi), trong đó Điều 37 chính thức hợp pháp hóa việc chuyển đổi giới tính. Bộ luật có hiệu lực từ ngày 1/1/2017, tuy nhiên sẽ cần có thêm luật chuyên ngành hay các quy định pháp luật khác để cụ thể hóa quyền chuyển đổi giới tính.

■ Cho phép thay đổi nhân thân, yêu cầu can thiệp y tế
■ Cho phép thay đổi nhân thân, không yêu cầu can thiệp y tế

■ Không cho phép thay đổi nhân thân
■ Không rõ, không có thông tin

Bản đồ các nước hợp pháp hóa chuyển giới

Số ở sau tên nước là năm mà quốc gia có luật, phán quyết tòa án gần đây nhất cho phép thay đổi giới tính pháp lý:

Châu Âu:

Hiện tại ở Châu Âu có 40 quốc gia cho phép thay đổi giới tính trên giấy tờ, gồm toàn bộ Liên minh Châu Âu và các nước ngoài Liên minh trừ Albania, Armenia, Cyprus, Kosovo, FYR Macedonia, Monaco, San Marino và Serbia.

1. Áo (không bắt buộc phẫu thuật)
2. Azerbaijan
3. Andorra (2017, không bắt buộc phẫu thuật)
4. Belarus (không bắt buộc phẫu thuật)
5. Bỉ (2007)
6. Bosnia and Herz
7. Bulgaria (2015)
8. Croatia (không bắt buộc phẫu thuật)
9. Cộng hòa Séc
10. Đan Mạch (không bắt buộc phẫu thuật)
11. Estonia (không bắt buộc phẫu thuật)
12. Georgia (2008, không bắt buộc phẫu thuật)
13. Phần Lan (không bắt buộc phẫu thuật)
14. Pháp (chi phí phẫu thuật do nhà nước chi trả)
15. Đức (2010, không bắt buộc phẫu thuật)
16. Hy Lạp (2017, không bắt buộc phẫu thuật)
17. Hungary (không bắt buộc phẫu thuật)
18. Iceland (không bắt buộc phẫu thuật)
19. Ireland (2004, từ 2015 không bắt buộc phẫu thuật)
20. Ý (2015, không bắt buộc phẫu thuật)
21. Latvia
22. Lithuania (2003)
23. Luxembourg (2017, không bắt buộc phẫu thuật)
24. Malta (2015, không bắt buộc phẫu thuật)
25. Moldova (không bắt buộc phẫu thuật)
26. Montenegro
27. Hà Lan (không bắt buộc phẫu thuật)
28. Na Uy
29. Ba Lan (1964)
30. Bồ Đào Nha (2011, không bắt buộc phẫu thuật)
31. Romania (1996)
32. Nga (không bắt buộc phẫu thuật)
33. Slovakia
34. Slovenia
35. Tây Ban Nha (2007, không bắt buộc phẫu thuật)
36. Thụy Điển (1972, từ 2013 không bắt buộc phẫu thuật)
37. Thụy Sĩ
38. Thổ Nhĩ Kỳ (2015)
39. Ukraine
40. Vương quốc Anh (2004, không bắt buộc phẫu thuật)

Châu Mỹ:

1. Canada (tất cả các tỉnh không bắt buộc phẫu thuật, trừ tỉnh Saskatchewan)
2. Hoa Kỳ (tùy bang, 1 bang không cho phép thay đổi, 31 bang cho phép thay đổi giấy tờ sau khi phẫu thuật, 18 bang cho phép và không bắt buộc phẫu thuật)
3. Mexico (2003)
4. Cuba (2008, chi phí phẫu thuật do nhà nước chi trả)
5. Panama (2006)
6. Colombia (2015)
7. Brazil (2009)
8. Bolivia (2016, không bắt buộc phẫu thuật)
9. Uruguay (2009)
10. Argentina (2012)
11. Chile (2007)
12. Paraguay (10/2017, không bắt buộc phẫu thuật)
13. Đảo quốc Grenada (2016)

14. Peru (2016, không bắt buộc phẫu thuật)
15. Ecuador (2016, không bắt buộc phẫu thuật)

Châu Á:

1. Iran (chỉ từ nam sang nữ, chi phí phẫu thuật do nhà nước chi trả)
2. Israel (không bắt buộc phẫu thuật, chi phí phẫu thuật do nhà nước chi trả)
3. Syria (2004)
4. Nepal (2013)
5. Trung Quốc (2009. Bao gồm Hồng Kông)
6. Hàn Quốc (2006, từ 2013 không bắt buộc phẫu thuật)
7. Nhật Bản (2008)
8. Đài Loan (2013, không bắt buộc phẫu thuật)
9. Philippines (2008)
10. Singapore (1973)
11. Các Tiểu Vương quốc Ả-Rập Thống nhất (2016, chi phí phẫu thuật do nhà nước chi trả)
12. Vietnam (2017)
13. Kazakhstan (2011)

(Nguồn: TGEU (Transgender Europe, cập nhật 2017)

(Nguồn: Equaldex, cập nhật 2017))

Châu Phi:

1. Nam Phi
(2003, không bắt buộc phẫu thuật)

Châu Đại dương:

1. Úc (1987, chi phí phẫu thuật do nhà nước chi trả)
2. New Zealand (1993)

KINH NGHIỆM GIẢI QUYẾT CỦA QUỐC TẾ

Câu chuyện Châu Á

Nhiều nước châu Á thừa nhận giới tính mới sau khi phẫu thuật, như Nhật Bản, Trung Quốc, Singapore, Philippines... và một số nước không yêu cầu phải phẫu thuật để thay đổi giấy tờ như Hàn Quốc, Đài Loan, Israel...

Từ trước, không có luật nào ở Trung Quốc cấm phẫu thuật chuyển giới. Năm 2002 và 2008, Bộ Công an Trung Quốc ra hai hướng dẫn về việc thay đổi giới tính trên sổ hộ khẩu và thẻ căn cước, sau khi nhận thấy nhiều khó khăn của người chuyển giới trong việc đăng ký thay đổi hộ tịch. Sau khi đã chuyển đổi thành công trên giấy tờ, họ có tất cả quyền và nghĩa vụ như giới tính mới, bao gồm cả việc kết hôn. Ước tính có tới 400.000 người chuyển giới ở đất nước đông dân nhất thế giới này.

Năm 2009, Bộ Công an Trung Quốc ra một số quy định nhằm thắt chặt hơn, như phải trên 20 tuổi, không có tiền án, phải sống công khai với giới tính mong muốn ít nhất 3 năm trước khi phẫu thuật, và phải hoàn tất quá trình phẫu thuật trước khi thay đổi giấy tờ. Quy định này được cho là quá khắc nghiệt, vì theo hướng dẫn chính thức của Hiệp hội Chuyên khoa Sức khỏe Chuyển giới, thì chỉ cần 3 điều kiện: 12 tháng liên tục sống công khai như giới tính mình mong muốn, sử dụng liệu pháp hoóc-môn và một chứng nhận từ chuyên gia tâm lý.

Vào năm 2013, Tòa án Tối cao Hàn Quốc ra phán quyết rằng một người không nhất thiết phải phẫu thuật chuyển giới mới có thể thay đổi giới tính trên giấy tờ. Nguyên đơn của vụ kiện là 5 người chuyển giới, tất cả đều chưa trải qua phẫu thuật. Trong đó có một người tên "K.", sinh ra là nữ, bắt đầu nhận và thể hiện mình là nam từ tuổi vị thành niên. Khi trưởng thành, anh này phẫu thuật cắt bỏ ngực, sử dụng hoóc-môn để phát triển râu, cơ bắp, giọng trầm. Anh đã sống cùng vợ mình hơn 20 năm, tuy vậy anh chưa đi đến bước phẫu thuật cuối cùng là tạo hình dương vật. Không chỉ bởi vì đó là một phẫu thuật nguy hiểm, mà nó thực ra là một chuỗi rất nhiều phẫu thuật dai dẳng, và tốn hàng chục ngàn đô-la.

Trước đó, năm 2006, Hàn Quốc có quy định rằng người chuyển giới có thể thực hiện thay đổi giới tính giấy tờ sao cho giống với "cơ quan sinh dục ngoài" của một người. Mặc dù được xem là một bước tiến, nhưng nó cũng nhanh chóng cho thấy tính khắc nghiệt của mình. Không phải ai cũng đủ tiền bạc để theo đuổi. Đặc biệt khi tỉ lệ thành công của phẫu thuật nữ sang nam thường thấp hơn nhiều so với nam sang nữ.

Câu chuyện Hà Lan: Nhà nước không thể quyết định giới tính người dân

Năm 1985, Hà Lan là một trong những nước châu Âu đầu tiên thừa nhận quyền của người chuyển giới – những người có giới tính tự nhận khác với giới tính khi sinh ra – được quyền thay đổi giới tính trên giấy tờ nhân thân, mặc dù với hàng loạt điều kiện chặt chẽ.

Một quy định tưởng chừng như rất đương nhiên, là người chuyển giới có quyền thay đổi giới tính trên giấy tờ nếu họ đã trải qua điều trị hoóc-môn và phẫu thuật chuyển giới, nhưng lại trở thành một vấn đề nghiêm trọng sau này.

Những điều kiện quy định tại Điều 1:28 của Bộ luật Dân sự Hà Lan, được cho là đã vi phạm quyền tự chủ cơ thể, quyền tự quyết về bản dạng giới của con người, gây ra những tác động xấu lên đời sống thường ngày của người chuyển giới. Những nhà vận động, khoa học đòi hỏi rằng cần phải tách bạch câu chuyện y tế và pháp lý của người chuyển giới ra. Việc thừa nhận pháp lý của một người không nên phụ thuộc vào tình trạng can thiệp y tế của họ.

Không phải người chuyển giới nào cũng có điều kiện kinh tế, sức khỏe, thời gian để phẫu thuật chuyển giới. Hoặc họ có điều kiện nhưng không muốn phải trải qua quá trình can thiệp y tế dai dẳng. Những người này cho rằng họ không “mắc kẹt trong một cơ thể sai”, mà họ chỉ “mắc kẹt trong một quy định pháp luật” mà thôi.

Cơ quan đăng ký hộ tịch của Hà Lan viết tắt là GBA (Gemeentelijke Basisadministratie van Persoonsgegevens) chứa tất cả dữ liệu hộ tịch của công dân. Có khoảng hàng trăm cơ quan chức năng khác cũng có quyền truy cập vào cơ sở dữ liệu này để thực thi nhiệm vụ của họ như công an, thuế, quỹ lương hưu, bảo hiểm... Ngoài ra các cơ quan như ngân hàng, trường học, doanh nghiệp cũng phải tuân thủ dữ liệu riêng của mình trùng khớp với dữ liệu của GBA.

Cơ sở dữ liệu này khiến thông tin về giới tính của người chuyển giới hiện diện ở khắp nơi. Và trong mọi giao dịch hàng ngày, họ sẽ phải khai đi khai lại thông tin cá nhân của mình cho trùng khớp, hoặc sẽ bị tội gian lận khai báo. Một người chuyển giới chia sẻ: “Cảm giác khi tích vào mục giới tính như đang phản bội chính mình. Tất cả trong tôi chống lại việc đó, đó không phải là tôi.”

Không đổi được giới tính, đồng nghĩa với người chuyển giới cũng bị rắc rối trong việc đổi tên. Hà Lan không nêu rõ giới tính nào thì đặt nên nào, nhưng chỉ nói là tên phải “phù hợp.” Và trong nhiều vụ việc, tòa án cho rằng một người nữ mà chọn tên nam, hay ngược lại, thì tên đó là “không phù hợp” và bác đơn của họ.

Tháng 12/2013, Quốc hội Hà Lan sửa đổi Bộ luật Dân sự, chỉnh sửa lại một số quy định từ năm 1985, bãi bỏ những điều kiện về trị liệu hoóc-môn và phẫu thuật chuyển giới, từ nay, người chuyển giới chỉ cần một giấy chứng nhận từ chuyên gia tâm lý rằng người này có bản dạng giới thuộc về giới tính kia, sẽ có thể thay đổi giới tính trên thông tin hộ tịch của mình.

Đây là sự thay đổi rất ý nghĩa. Nó chặt chẽ vừa đủ và trao thêm tự do cho cả người dân và cơ quan nhà nước. Giới tính của một người không thể do người khác quyết định. Thừa nhận việc tôi nghĩ mình là ai, là yếu tố của bản của việc thừa nhận cá thể đó trong xã hội. Nhà nước không trao cho họ giới tính, nhà nước chỉ có thể thừa nhận.